

บทที่ 11

สังคมมนุษย์ (Human Society)

ลักษณะธรรมชาติของมนุษย์

วิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดมาทุกคนนับตั้งแต่เกิดจนตาย จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นๆ อยู่ตลอดเวลา เพราะการที่มนุษย์จะมีชีวิตอยู่รอดอยู่ได้และสามารถดำเนินชีวิตไปได้ด้วยดีนั้น จำเป็นจะต้องอาศัยพึ่งพิงบุคคลอื่นๆ เช่น เมื่อเกิดขึ้นมาก็ต้องอาศัยพ่อแม่พี่น้องในการเลี้ยงดู เมื่อเติบโตขึ้นก็ต้องมีความสัมพันธ์กับเพื่อนฝูง ครูอาจารย์ เมื่อพ้นวัยศึกษาเล่าเรียนต้องประกอบอาชีพ ก็จะต้องอาศัยพึ่งพิงบุคคลอื่นๆ อีกมากมาย หรือแม้กระทั่งตอนเจ็บหรือตายไป ก็จะต้องได้รับการบริการและช่วยเหลือจากแพทย์ พยาบาล พระ และ สัปเหร่อ

จะเห็นได้ว่า การที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ทำให้เกิดสภาพของการพึ่งพิงอาศัยและให้ประโยชน์แก่กันและกัน อันเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลสามารถมีชีวิตรอดและดำรงอยู่ได้ด้วยดี สภาพการณ์เช่นนี้ได้เกิดมาแล้วตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และก็จะกระทำต่อไปในอนาคต ไม่เคยปรากฏที่ใดว่ามนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้นอกสังคมแต่เพียงลำพัง

จึงสรุปได้ว่า ลักษณะทางธรรมชาติที่สำคัญของมนุษย์ก็คือการที่จะต้องอยู่รวมกัน มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อการมีชีวิตรอด และการมีสภาพของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังที่ อริสโตเติล นักปรัชญาเมธีชาวกรีกโบราณได้กล่าวว่า “มนุษย์เป็นสัตว์สังคม” (Man is a Social Animal) มนุษย์จะเจริญหรือเสื่อมขึ้นอยู่กับสถาบันทางสังคม เช่น สถาบันครอบครัว และสถาบันศาสนา เป็นต้น และยังกล่าวอีกว่า “ชีวิตที่ดีของมนุษย์ในสังคม จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ถ้าหากในสังคมนั้นปราศจากความยุติธรรม” เพราะฉะนั้น เพื่อให้เข้าใจในเบื้องต้น นิสิตนักศึกษาและผู้สนใจควรศึกษาความหมายและความเป็นมาของสังคมที่เกี่ยวกับความเป็นมาของมนุษย์ควบคู่กันไปด้วย (พิชัย ผนากอง, 2547 : 20)

ความจำเป็นที่มนุษย์ต้องอยู่รวมกัน

จากคำกล่าวของอริสโตเติล นักปราชญ์ชาวกรีกได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์เป็น “สัตว์สังคม” (Social animal) นั้นได้ชี้ให้เห็นว่า การที่มนุษย์ต้องอยู่รวมกับบุคคลอื่น อันทำให้เกิดเป็นสังคมมนุษย์ขึ้นนั้น ก็เนื่องมาจากสภาพอันเป็นธรรมชาติของมนุษย์ และจากสภาพทางธรรมชาติของมนุษย์นี้เอง พบว่า ได้มีปัจจัยอันสำคัญหลายอย่าง ที่มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ จึงต้องมาอยู่รวมกันกับบุคคลอื่น เพื่อการมีชีวิตอยู่รอดอันได้แก่

1. มนุษย์มีระยะของสภาพการเป็นทารกอยู่นาน มนุษย์เป็นสัตว์เลือดอุ่นที่เลี้ยงลูกด้วยนม โดยธรรมชาติแล้วทารกกับแม่จะต้องมีความสัมพันธ์กันด้วยลักษณะทางชีววิทยาบังคับเอาไว้ และนอกจากนี้ สภาพของการเป็นทารกที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ก็นานมาก ประกอบกับการเลี้ยงดูทารกก็มีความลำบากยากเข็ญ จึงจำเป็นต้องอาศัยการดูแลช่วยเหลือจากพ่อแม่พี่น้องหรือบุคคลอื่นๆ

2. มนุษย์มีความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ มนุษย์มีความต้องการทางร่างกายมากมายทั้งความต้องการปัจจัยสี่ อันเป็นความต้องการสำคัญยิ่งที่จะทำให้มีชีวิตรอดและความต้องการอื่นๆ ซึ่งยากที่มนุษย์จะหามาได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง นอกจากนั้นแล้วมนุษย์ยังมีความต้องการทางจิตใจอีกส่วนหนึ่งด้วย เช่น ต้องการความรักความอบอุ่น การยอมรับ การยกย่องสรรเสริญ เป็นต้น ซึ่งความต้องการทั้งหมดเหล่านี้ จะหามาได้ก็ต่อเมื่อบุคคลได้ไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ หรือมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นๆ

3. ความสามารถของบุคคลแต่ละคนในแต่ละอย่างไม่เท่าเทียมกัน และแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นความสามารถทางด้านสมอง สติปัญญา หรือทางด้านร่างกาย ดังนั้น บุคคลเพียงคนเดียวย่อมจะไม่สามารถหาหรือกระทำในสิ่งต่างๆ ในสิ่งที่ตนเองมีความจำเป็นหรือต้องการได้ทั้งหมด การอยู่รวมกันกับบุคคลอื่น จึงจะทำให้เกิดสภาพของพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และทำให้เกิดความสมดุลขึ้นได้

4. มนุษย์มีมันสมองที่มีคุณภาพดีกว่าของสังคมประเภทอื่น อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์สามารถคิดและกำหนดวิธีการหรือแนวทางในการอยู่รวมกันขึ้นมาได้ อันยังผลให้การอยู่รวมกันสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี เกิดสภาพของความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความเจริญมั่นคง และก่อประโยชน์ให้แก่กันและกันได้

ความหมายและความสำคัญของสังคมมนุษย์

ความหมายของคำว่า “สังคมมนุษย์” (Society) หรือที่หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “สังคม” ได้มีผู้ให้คำนิยามเอาไว้หลายความหมายและแตกต่างกันดังนี้

คำว่า “สังคม” (Society) ในภาษาบาลี แยกออกเป็น 2 คำ คือ “สัง” กับ “คม” สัง แปลว่า “ด้วยกัน พร้อมกัน” ส่วนคำว่า “คม” แปลว่า “ไป ดำเนินไป” เมื่อนำคำสองคำมารวมกันจึงมีรูปเป็น “สังคม” แปลว่า “ไปด้วยกัน ไปพร้อมกัน” (จำนงค์ อภิวินสสิทธิ์, 2545 : 59)

สังคม ได้แก่ กลุ่มคนที่ใหญ่ ที่มักอยู่ร่วมกันอย่างถาวร มักจะมีความสนใจร่วมกัน หรือคล้ายๆ กัน อยู่ภายในพื้นที่เดียวกัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน และมีความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน (บรรพต วีระสัย, 2520 : 41)

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ – ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2524 : 371) กล่าวว่า สังคม คือ คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

พัทยา สายหู (2526 : 67) กล่าวว่า สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่ร่วมกันในอาณาบริเวณที่มีขอบเขตกำหนด มีความสัมพันธ์อันเกิดจากการประพติดประปะติดต่อกัน มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยอมรับแบบแผนและกฎเกณฑ์อย่างเดียวกันว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมถูกต้องของกลุ่ม

สุดา ภิรมย์แก้ว (2544 : 67) กล่าวว่า สังคม หมายถึง กลุ่มคนมากกว่าสองคน ขึ้นไปมาอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลานานในขอบเขต สมาชิกประกอบด้วยคนทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยมีวัฒนธรรมหรือระเบียบแบบแผนในการดำเนินชีวิตเป็นของตนเองและที่สำคัญที่สุด คือ สามารถเลี้ยงตัวเองได้

ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์ (2528 : 8) กล่าวว่า สังคมเป็นกลุ่มชนิดหนึ่งที่ย่อมจะมีลักษณะเหมือนกับกลุ่มต่างๆ โดยทั่วไป คือ คนในกลุ่มต้องมีความสัมพันธ์กันโดยตรงหรือทางอ้อม มีระเบียบกฎเกณฑ์ร่วมกันเพื่อให้ความสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นไปด้วยดี และสมาชิกมีความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม

พิชัย ผกาทอง (2547 : 10) กล่าวว่า สังคม หมายถึง กลุ่มคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นระยะเวลานานอย่างต่อเนื่อง ในบริเวณหรือพื้นที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่มีอาณาเขตชัดเจน และมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันอย่างมีระเบียบและแบบแผน ภายใต้วิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมที่สอดคล้องกัน ตลอดจนสามารถเลี้ยงตนเองได้ตามควรแก่สภาพ

สังคม หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันมาเป็นระยะเวลานานพอ และมีการยึดถือวัฒนธรรมร่วมกัน (Landis, 1971 : 39)

จากคำนิยามข้างต้น พอสรุปความหมายของคำว่า “สังคมมนุษย์หรือสังคม” ได้ว่า หมายถึงการที่มนุษย์ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นพวก มีอาณาเขต หรือบริเวณที่อยู่อันแน่นอนและนานพอสมควร มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันในแบบแผน หรือแนวทางในการดำเนินชีวิตและกฎเกณฑ์ของกลุ่มรวมกัน และสมาชิกจะกระทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่สิ่งจะนำมาใช้ในการบำบัดความต้องการขั้นมูลฐานของสมาชิกร่วมกัน

องค์ประกอบของสังคม

สังคมมีองค์ประกอบหลายประการ องค์ประกอบที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

1. การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม (Group Living) เพราะโดยธรรมชาติของมนุษย์มีลักษณะชอบอยู่รวมกันเนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคมนั่นเอง

2. อาณาบริเวณหรือดินแดน (Area, Territory) กล่าวคือ เมื่อมนุษย์มาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มจะต้องมีดินแดน มีอาณาบริเวณที่เป็นขอบเขตให้รู้กันว่าดินแดนหรืออาณาบริเวณของตนมีขอบเขตแค่ไหน บริเวณไหนที่ไม่ใช่ดินแดนหรืออาณาบริเวณของตน

3. การรู้ว่าใครเป็นพวกของตน (Discrimination) หรือใครไม่ใช่พวกของตน สมาชิกของสังคมเดียวกัน สามารถที่จะทราบว่าเป็นพวกเดียวกับตน และใครไม่ใช่พวกเดียวกับตน เช่น ในสังคมชนบทที่เป็นสังคมขนาดเล็ก สมาชิกรู้จักกันเป็นอย่างดี ถ้ามีบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกหรือมีคนแปลกหน้าเข้ามารู้ได้ทันทีว่าบุคคลนั้นไม่ใช่สมาชิก เป็นต้น

4. ความสัมพันธ์และการกระทำต่อกัน (Relation and Interaction) หมายถึง การที่บุคคลมาอยู่รวมกันจำเป็นจะต้องมีความสัมพันธ์และการกระทำต่อกัน มีการทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน ถึงแม้จะมีอาณาบริเวณอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม แต่ถ้าสมาชิกของสังคมไม่มีความสัมพันธ์หรือการกระทำต่อกันแล้วจะไม่ใช่สังคมแต่อย่างใด

5. การแบ่งหน้าที่และร่วมมือกัน (Division of Labor and Cooperation) สังคมจะต้องมีการแบ่งหน้าที่ทำงานให้แก่สมาชิกตามความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) และสมาชิกที่อยู่รวมกันภายในสังคมจะต้องมีการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันด้วย จึงจะทำให้กลุ่มคนนั้นเป็นสังคมที่สมบูรณ์

6. ระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม บรรทัดฐาน (Idea, Value, Norms) คล้ายคลึงกันเพราะสมาชิกได้รับการอบรมสั่งสอนมาอย่างเดียวกัน (มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาธิราช, 2538 : 97 – 98)

ประเภทสังคมมนุษย์

ในการศึกษาสังคมมนุษย์ โดยเฉพาะการแบ่งประเภทของสังคมนั้น นักวิชาการได้แบ่งไว้หลายอย่างด้วยกัน โดยอาศัยหลักเกณฑ์สังคมที่แตกต่างกันเป็นตัวตัดสินในการแบ่งประเภทสังคม ดังนี้ (สนธยา พลศรี, 2545 : 106 – 112)

1. การแบ่งตามลักษณะขั้นความเจริญทางเศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1.1 สังคมที่มีระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิม (Traditional Society) เป็นสังคมดั้งเดิมที่มนุษย์ผูกพันอยู่กับจารีตประเพณีเป็นอย่างมาก ผลผลิตจึงมีน้อย ครอบครัวเป็นหน่วยสังคมที่สำคัญที่สุด

1.2 สังคมเตรียมการพัฒนา (Precondition for Take-off) เป็นระยะที่สังคมได้มีการติดต่อกับค้าขายกับสังคมภายนอกมากขึ้น สถาบันทางสังคมเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันอย่างชัดเจน มีการขยายตัวเพื่อเพิ่มคุณภาพการผลิต โดยนำเทคนิควิธีการใหม่ๆ มาใช้มากขึ้น

1.3 สังคมเข้าสู่กระบวนการพัฒนา (Take –Off Stage) เป็นระยะที่สังคมมีการตื่นตัวด้านการเกษตร อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม การศึกษา โดยภาคอุตสาหกรรมได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

1.4 สังคมทะยานเข้าสู่ภาวะของความอุดมสมบูรณ์ (Drive to Maturity Stage) เป็นผลจากสังคมที่ขยายตัวขึ้น ทำให้ความเป็นอยู่ของสมาชิกในสังคมมีความสะดวกสบายมากขึ้น มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีต่างๆ การจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

1.5 สังคมอุดมสมบูรณ์ (Stage of High Mass Consumption) เป็นสังคมที่สมาชิกในสังคมมีมาตรฐานการครองชีพสูงมาก มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีคุณภาพสูงคอยอำนวยความสะดวก วิธีชีวิตส่วนใหญ่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างมาก ประชาชนจะมีความรู้สึกมั่นคง

2. การแบ่งตามวิวัฒนาการของอาชีพ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ (ณรงค์ เส็งประชา, 2541 : 30 – 33)

2.1 สังคมล่าสัตว์และเก็บของป่า (Hunting and Gathering Society) เป็นสังคมที่มนุษย์อาศัยการจับสัตว์และเก็บพืชผักผลไม้มาเป็นอาหาร ซึ่งเป็นสังคมแรกของมนุษย์เป็นสังคมขนาดเล็ก มีความสัมพันธ์กันแบบปฐมนิคม สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน

2.2 สังคมเลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ (Pastoral Society) เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 10,000 ปีมาแล้ว โดยเริ่มรู้จักวิธีการเลี้ยงสัตว์ในระยะแรกมีลักษณะเป็นการเลี้ยงสัตว์แบบ

เร่ร่อน เพื่อหาแหล่งอาหารและน้ำให้กับสัตว์เลี้ยง ขนาดของสังคมใหญ่และรู้จักค้าขายแบบ การแลกเปลี่ยนกัน

2.3 สังคมกสิกรรมพืชสวน (Horticultural Society) เกิดขึ้นพร้อมๆ กับสังคม เลี้ยงสัตว์เพื่อการยังชีพ โดยเกิดจากมนุษย์ในสังคมรู้จักการเพาะปลูกพืช เริ่มรู้จักตั้งหลักแหล่ง เพื่อการทำมาหากิน สถาบันการปกครองเริ่มเกิดขึ้น มีการแบ่งงานกันทำชัดเจนขึ้น เช่น พ่อค้า ช่างฝีมือ เป็นต้น

2.4 สังคมเกษตรกรรม (Agricultural Society) เกิดขึ้นเมื่อประมาณ 6,000 ปี มาแล้ว เป็นสังคมที่มนุษย์รู้จักผลิตไถและนำมาใช้ในการเกษตร เรียกกันว่าเป็นการปฏิวัติ เกษตรกรรมครั้งแรกของมนุษย์ สังคมเกษตรกรรมจะมีผลผลิตทางเกษตรเพิ่มขึ้นและทำให้เกิด การตั้งถิ่นฐานแบบถาวรขึ้น

2.5 สังคมอุตสาหกรรม (Industrial Society) เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศ อังกฤษเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 18 หรือเมื่อประมาณ 250 ปีที่ผ่านมา เป็นสังคมที่ผลิตสิ่งของ ด้วยเทคโนโลยีต่างๆ แทนแรงงานคนและสัตว์ที่ใช้ในสังคมเกษตรกรรม ทำให้เกิดผลผลิตเป็น จำนวนมาก

3. การแบ่งตามเครื่องมือเครื่องใช้ เป็นการแบ่งสังคมตามประเภทของโบราณวัตถุ ต่างๆ ที่ค้นพบ แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ สังคมยุคหิน ยุคสำริด และยุคเหล็ก

3.1 สังคมยุคหิน เป็นสังคมที่เครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ทำด้วยหิน ชีวิตความเป็นอยู่เป็นแบบง่ายๆ พึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลัก โครงสร้างและความสัมพันธ์ของคนใน สังคมไม่ซับซ้อน เนื่องจากสมาชิกในสังคมมีไม่มากนัก

3.2 สังคมยุคสำริด เป็นสังคมที่มนุษย์รู้จักใช้เครื่องมือเครื่องใช้ด้วยโลหะพวก สำริด เริ่มปรับตัวที่จะเอาชนะธรรมชาติมากขึ้น กิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง เริ่มเป็นระบบและเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นตามจำนวนของสมาชิกที่เพิ่มขึ้น

3.3 สังคมยุคเหล็ก เป็นสังคมที่มนุษย์รู้จักนำเหล็กมาใช้ประโยชน์ ทำให้ เครื่องมือเครื่องใช้มีคุณภาพมากขึ้น มีการพัฒนาประสิทธิภาพของการผลิตทางเศรษฐกิจอย่าง มากทั้งทางด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม โครงสร้างของสังคมและความสัมพันธ์ของคนใน สังคม เปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบที่สลับซับซ้อนจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

4. การแบ่งตามความเชื่อของคนในสังคม แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (ยฺทศ คักดีเดชนนธ์, 2523 : 40)

4.1 สังคมบูชาเทพเจ้า เป็นสังคมที่มนุษย์มีความเชื่อถือในอิทธิฤทธิ์ของเทพเจ้า เป็นอย่างมาก โดยเชื่อว่าเทพเจ้าเป็นผู้บันดาลทุกสิ่งทุกอย่างในโลก

4.2 สังคมบูชาวีรบุรุษ เป็นสังคมที่มนุษย์นิยมยกย่องในผู้กล้าหาญ ผู้ที่มีความ แข็งแกร่งหรือนักรบมากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ

4.3 สังคมมนุษย์ เป็นสังคมที่เชื่อในพลังความสามารถของมนุษย์ว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกมนุษย์เป็นผู้กำหนด เพราะมนุษย์เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทุกอย่างในโลก

5. การแบ่งตามการแบ่งงานกันทำในสังคม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

5.1 สังคมที่ไม่มีการแบ่งงานกันทำ สมาชิกมีความรู้ความสามารถคล้ายคลึงกัน

5.2 สังคมที่มีการแบ่งงานกันทำ สมาชิกมีความรู้ความสามารถแตกต่างกัน จึงมีความสามารถหรือความถนัดในการทำงานเฉพาะอย่างของตน ทำให้มีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องอาชีพ พฤติกรรม ความคิดเห็น ความเชื่อ และค่านิยมอื่นๆ

6. การแบ่งตามลักษณะความเป็นอยู่ของมนุษย์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

6.1 สังคมแบบง่าย ๆ เป็นสังคมที่มนุษย์มีความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการหาอาหารที่มีอยู่ตามธรรมชาติ มีโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองแบบง่าย ๆ ยังไม่รู้จักรัฐหลักแหล่งเป็นชุมชน

6.2 สังคมแบบซับซ้อน เป็นสังคมที่มนุษย์รู้จักผลิตอาหารขึ้นใช้เอง นับตั้งแต่มนุษย์รู้จักประกอบอาชีพการเกษตร รู้จักตั้งหลักแหล่งเป็นชุมชน โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองเพิ่มความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น และมีการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

7. การแบ่งตามภาษาที่ใช้ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

7.1 สังคมไม่มีภาษาเขียนใช้ เป็นสังคมที่มนุษย์ใช้ภาษาพูดและอากัปกริยาต่างๆ ในการสื่อความหมายระหว่างกัน ยังไม่รู้จักรักคิดตัวอักษรหรือภาษาเขียนมาใช้

7.2 สังคมที่มีภาษาเขียนใช้ เป็นสังคมที่มนุษย์คิดประดิษฐ์ตัวอักษรหรือภาษาเขียนขึ้นมาใช้ในการสื่อความหมายได้สำเร็จ ทำให้การติดต่อระหว่างมนุษย์ด้วยกันมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

นักประวัติศาสตร์นำหลักเกณฑ์เรื่องการใช้ภาษาเขียนนี้ ไปใช้ในการแบ่งยุคแบ่งสมัยเช่นเดียวกัน โดยถือว่ายุคประวัติศาสตร์เริ่มต้นเมื่อมนุษย์ในสังคมนั้นรู้จักใช้ภาษาเขียนเป็นต้นมาก่อนหน้านี้นี้จะเป็นยุคก่อนประวัติศาสตร์ เพราะภาษาเขียนเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์

8. การแบ่งตามขนาดของสังคม แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

8.1 สังคมระดับต่ำกว่าชาติ เป็นสังคมขนาดเล็ก กระจายอยู่ทั่วไป เช่น สังคมชนบท สังคมเมือง สังคมของพวกชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ ที่มีลักษณะต่างๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมเป็นของตนเอง

8.2 สังคมชาติ เป็นสังคมที่เกิดจากการรวมตัวของสังคมเล็กๆ หลายๆ สังคม ด้วยกระบวนการทางการเมืองการปกครอง มีอาณาเขตที่แน่นอน มีบรรทัดฐาน มีการควบคุมทางสังคม สังคมชาติก็คือประเทศต่างๆ นั่นเอง

8.3 สังคมโลก เป็นสังคมที่มีขนาดใหญ่ที่สุด เพราะสังคมโลก หมายถึง สังคมมนุษยชาติทั้งมวล เนื่องจากสังคมมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ในส่วนใดของโลกต่างล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันไม่ว่าทางตรงก็ทางอ้อม ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง จึงถือว่าโลกเป็นสังคมของมนุษย์ทั้งมวล หรือโลกเป็นสังคมของมนุษยชาตินั่นเอง

9. การแบ่งตามวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม
แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

9.1 สังคมดั้งเดิม (Primitive Society) เป็นสังคมแรกของมนุษย์แวดล้อมไปด้วยธรรมชาติดิบ การติดต่อกับสังคมภายนอกน้อย สมาชิกมีน้อยจึงมีความรู้จักมักคุ้นกันทั้งสังคม อาชีพหลักคือหาของป่า เลี้ยงสัตว์และการประมงแบบง่าย ๆ ขาดความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เชื่อในอำนาจลึกลับที่อยู่เหนือธรรมชาติ (Super Natural Power) เช่น พระเจ้า เทพยดา และผีบรรพบุรุษ เป็นต้น จนกลายเป็นลัทธิวิญญาณ (Animism) วิถีชีวิตผูกพันกับขนบธรรมเนียมประเพณีสูง

9.2 สังคมชาวนา (Peasant Society) เป็นสังคมที่สมาชิกประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นผลมาจากการปฏิวัติเกษตรกรรมครั้งแรกของมนุษย์เมื่อเกือบ 10,000 ปีมาแล้ว มีลักษณะต่างๆ เช่นเดียวกับสังคมเกษตรกรรมและสังคมชนบท

9.3 สังคมสมัยใหม่ (Modern Society) เป็นสังคมที่สมาชิกประกอบอาชีพอุตสาหกรรมแทนเกษตรกรรม มีลักษณะเช่นเดียวกับสังคมอุตสาหกรรมและสังคมเมือง

10. การแบ่งตามลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม เป็นการจำประเภทของสังคมที่นักสังคมวิทยานิยมใช้กันมาก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

10.1 สังคมชนบท (Rural Society) เป็นสังคมที่อยู่ในเขตชนบท ซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรน้อย สมาชิกมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณี มีอาชีพเกษตรกรรม หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม อาจแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สังคมชนบทดั้งเดิม และสังคมชนบททั่วไป

10.1.1 สังคมชนบทดั้งเดิม เป็นสังคมชนบทที่เกิดขึ้นในระยะแรก มีลักษณะสำคัญคือ มีความโดดเดี่ยว (Isolation) ติดต่อกับสังคมอื่นยากลำบาก มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และเศรษฐกิจเป็นแบบพอเลี้ยงตนเอง (Subsistence Economy) เป็นต้น (รัชนีกร เศรษฐ, 2528 : 17)

10.1.2 สังคมชนบททั่วไป เป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากชนบทดั้งเดิม และมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงมากยิ่งขึ้น เนื่องจากปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทั้งปัจจัยภายในสังคมเอง เช่น ภาวะประชากร คือ การเพิ่มของประชากร การย้ายถิ่น การปรับปรุงด้านคมนาคมสื่อสาร เป็นต้น และเนื่องจากปัจจัยจากภายนอกสังคม เช่น การแพร่กระจายของวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมของสังคมเมืองที่มีความเจริญก้าวหน้า สะดวก รวดเร็ว ง่ายในการปฏิบัติ จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ความโดดเดี่ยว ความคล้ายคลึงกันทางสังคม

ลดน้อยลง มีอาชีพอื่นๆ เช่น การค้า การบริการเพิ่มขึ้นจากอาชีพเกษตรที่มีอยู่แต่เดิม เศรษฐกิจเป็นทั้งเพื่อเลี้ยงตัวเองและเพื่อการค้าขาย ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นหลักในการดำรงชีวิต สังคมชนบทมักจะปรากฏอยู่ในรูปของละแวกบ้าน หมู่บ้าน ตำบล เป็นต้น (สมยศ พุ่มพัว, 2534 : 72 – 73)

10.2 สังคมเมือง (Urban Society) เป็นสังคมที่มีความหนาแน่นของประชากรมาก อาคารบ้านเรือนหนาแน่น มีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมากกว่าสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ อาชีพมีมากมายหลายอาชีพแต่ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การค้าขายและการบริการ สมาชิกมีความเป็นอิสระหรือปัจเจกบุคคลสูง ทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบตัวใครตัวมัน คือ เป็นทางการมากกว่าส่วนตัว สมาชิกมีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ และขาดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่อยู่ร่วมกันได้ เพราะผลประโยชน์แต่ละคนจะได้รับ เป็นต้น โดยปกติสังคมเมืองจะอยู่ภายใต้การปกครองในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น เทศบาล มหานคร เป็นต้น

ในปัจจุบันสังคมชนบทและสังคมเมือง มีความคล้ายคลึงกันมากขึ้น เพราะวิถีชีวิตแบบสังคมเมืองได้แพร่กระจายไปทั่วชนบท ชวนชนบทมีรูปแบบของการดำรงชีวิตใกล้เคียงกับชาวเมืองยิ่งขึ้น แนวโน้มของสังคมชนบทในอนาคตก็คือ การเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเมืองนั่นเอง

โครงสร้างทางสังคม (Social Structure)

ความหมายของโครงสร้างทางสังคม

มีนักสังคมวิทยาให้คำจำกัดความของคำว่า “โครงสร้างทางสังคม” ไว้แตกต่างกัน ดังนี้

โครงสร้างทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ยึดเหนี่ยวกันอยู่ด้วยบรรทัดฐานทางสังคม เพื่อประโยชน์ของแต่ละคนและของส่วนรวม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2527 : 15)

โครงสร้างทางสังคม มีความหมายกว้างมาก กล่าวคือ หมายถึง การจัดระเบียบในสังคม (Social Organization) ทั้งหมด รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลในสังคม ซึ่งอาจเป็นไปในทางร่วมมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Cooperation) แข่งขัน (Competition) ขัดแย้ง (Conflict) เอาเปรียบ (Exploitation) ประนีประนอม

Fred W. Riggs ได้ให้ความหมายคำว่าโครงสร้างทางสังคมไว้ว่า โครงสร้างทางสังคม หมายถึง รูปแบบที่เป็นตัวแทนพฤติกรรมของสังคมใดสังคมหนึ่ง องค์การของรัฐเป็นรูปโครงสร้างทั้งหมดที่ประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ที่บรรดาข้าราชการปฏิบัติจัดทำอยู่เป็นประจำ ไม่ว่าจะเป็นการวินิจฉัย สั่งการ หรือติดต่อกับประชาชนก็ตาม

กล่าวโดยทั่วไป โครงสร้างทางสังคม ก็คือ ลักษณะมูลฐานของสังคมหนึ่งๆ ซึ่งทำให้สังคมคงรูปอยู่ได้ ลักษณะดังกล่าวนี้จะแสดงให้เห็นถึงส่วนประกอบต่างๆ ของสังคม ยกตัวอย่างเช่น ดึกจะคงรูปได้เพราะมีเสาแต่ละต้นเป็นโครงสร้างส่วนประกอบ (ไพบูลย์ ช่างเรียน, 2516 : 178 – 179)

โครงสร้างทางสังคม ใช้ในความหมายที่ต่างกันคือ (สุนทรี พรหมเมศ, 2525 : 215)

1. ความสัมพันธ์ของส่วนต่างๆ ของระบบสังคมที่มั่นคง
2. การจัดสถานภาพของกลุ่มหรือบุคคล

เฉลิมศรี ธรรมบุตร (2529 : 2) ได้เสนอแนวคิดของนักการศึกษาหลายท่าน เกี่ยวกับความหมายของโครงสร้างทางสังคม ดังนี้

โครงสร้างสังคมในทัศนะของ Biesanz หมายถึง แบบแผนสัมพันธ์ภาพทางสังคมที่สังเกตเห็นได้ว่าเป็นพฤติกรรม ปกติ สม่่าเสมอไม่ว่าจะกินเวลาสั้นหรือเป็นเวลาระยะยาวนานก็ตาม พฤติกรรมที่เกิดขึ้นหรือปฏิบัติกันอย่างซ้ำๆ จะกลายเป็นแบบแผนและผู้ที่อยู่ร่วมในสถานการณ์สามารถคาดคะเนหรือเดาจากเหตุการณ์ต่อเนื่อง จากที่เป็นมาแล้วได้เช่นเดียวกับการศึกษาชีวประวัติของบุคคล

James M. Beshers นิยาม โครงสร้างสังคมว่า หมายถึง แบบแผนทั้งหมด (Overall pattern) หรือสายสัมพันธ์ภาพทางสังคมที่เกิดขึ้นซ้ำๆ บ่อยๆ ในกลุ่มบุคคลที่กำหนดขึ้น

Merrill ได้ขยายความหมายของ Beshers ให้เข้าใจชัดเจนขึ้นโดยอธิบายว่า โครงสร้างสังคมประกอบด้วยองค์ประกอบ (elements) ที่สำคัญๆ ดังนี้

1. แบบแผนหรือสายสัมพันธ์หรือรูปลักษณ์ (configuration) ที่เป็นรูปแบบที่มีระเบียบแบบแผนไม่มากนัก
2. สายสัมพันธ์ทางสังคม เกิดขึ้นโดยการกระทำระหว่างกันและกัน (interaction) อันจะนำไปสู่การกระทำระหว่างกันอื่นๆ ต่อไป
3. การเกิดขึ้นที่ซ้ำๆ บ่อยๆ สัมพันธ์ภาพที่เกิดขึ้นบ่อยๆ จะกลายเป็นแบบแผนพฤติกรรมและเป็นที่คาดหมายว่า ภายในกลุ่มของตน บุคคลควรจะมีพฤติกรรมระหว่างกันอย่างไร

4. บุคคลเฉพาะกลุ่ม บุคคลที่เกี่ยวข้องในสายสัมพันธ์ภาพดังกล่าว อาจจะมีจำนวนและขนาดต่างๆ กัน ซึ่งมีขนาดเล็กที่สุด เช่น ครอบครัวถึงขนาดใหญ่ที่สุด เช่น สังคมระดับชาติก็ได้

จากคำนิยามข้างต้นพอสรุปได้ว่า โครงสร้างทางสังคม หมายถึง ความมั่นคงและความเป็นระเบียบของสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกของสังคม และระหว่างกลุ่มสังคมย่อยของสังคมนั้น โดยมีบรรทัดฐานทางสังคมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ทั้งนี้เพื่อผลประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันของสมาชิก และสังคมส่วนรวม

เนื่องจากโครงสร้างทางสังคม เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ดังนั้นโครงสร้างทางสังคมจึงมีหลายระดับ ตามระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ตั้งแต่โครงสร้างทางสังคมของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองสามคน เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มครอบครัว ไปจนถึงโครงสร้างทางสังคมของสังคม ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นจำนวนล้าน ดังนั้น ที่ใดมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่นั่นก็ย่อมจะมีโครงสร้างทางสังคม

องค์ประกอบโครงสร้างของสังคม

โครงสร้างของสังคม อาจจำแนกองค์ประกอบออกได้เป็น 2 ส่วน คือ องค์การสังคม และสถาบันสังคม ดังนี้ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2532 : 149 – 181)

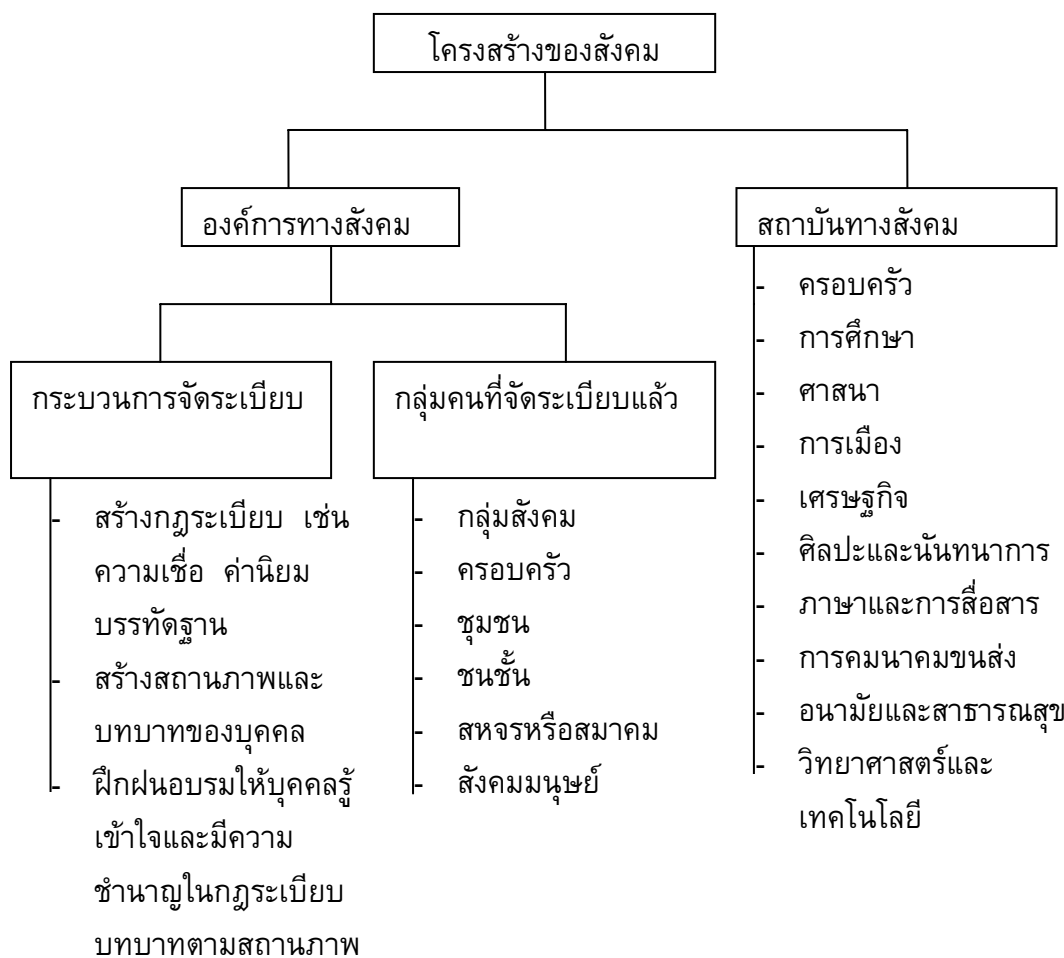
1. องค์การสังคม องค์การสังคมเป็นกระบวนการจัดระเบียบสังคมของสมาชิกในสังคม (Process of Social Organization) และกลุ่มของสมาชิกของสังคมที่ได้จัดระเบียบสังคมแล้ว (Organized Group)

1.1 กระบวนการจัดระเบียบสังคมของสมาชิกในสังคม เป็นทั้งการสร้างและการสอนระเบียบของสังคมให้กับสมาชิกในสังคม โดยการสร้างความเชื่อ ความรู้ (Wisdom) ค่านิยม อุดมการณ์ บรรทัดฐาน คุณธรรม (Virtue) การกำหนดสถานภาพและบทบาทผ่านการขัดเกลาทางสังคมหรือการฝึกอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม เพื่อให้สมาชิกยอมรับและปฏิบัติตามระเบียบทางสังคม สถานภาพและบทบาทที่ตนดำรงอยู่

1.2 กลุ่มสมาชิกของสังคมที่ได้จัดระเบียบสังคมแล้ว เป็นกลุ่มสมาชิกที่ได้ผ่านกระบวนการจัดระเบียบทางสังคม กลุ่มคนเหล่านี้มีหลายขนาดตามจำนวนสมาชิก มีความซับซ้อนของโครงสร้างแตกต่างกัน แต่มีองค์ประกอบพื้นฐานร่วมกัน คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม แบบแผนพฤติกรรม (Pattern of Behavior) และภาระหน้าที่ (Function) เช่น กลุ่มสังคม (Social Group) ครอบครัว (Family) ชุมชน (Community) สมาคมหรือสหจร (Association) ชนชั้น (Class) และสังคมมนุษย์

2. สถาบันสังคม สถาบันสังคมเป็นแบบอย่างในการคิดของสมาชิกในสังคม ได้แก่ ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ คุณธรรม และแบบอย่างในการกระทำสิ่งต่างๆ ของสมาชิก ได้แก่ บรรทัดฐานทางสังคมซึ่งมีความจำเป็นในการดำรงอยู่ของสังคม และสังคมได้สร้างสรรค์ สะสม ถ่ายทอดสืบต่อมา สถาบันสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ตำแหน่งทางสังคม (Social Position) ของบุคคลซึ่งแตกต่างกันออกไป ภาระหน้าที่หรือความรับผิดชอบของบุคคล ซึ่งเป็นไปตามสถานภาพและบทบาทที่บุคคลดำรงตำแหน่ง แบบแผนพฤติกรรมหรือกรอบ มาตรฐานในการประพฤติปฏิบัติของบุคคลและองค์วัตถุ (Material Component) คือ ส่วนที่มี ลักษณะเป็นรูปธรรม มองเห็นได้และจับต้องได้ สถาบันสังคมที่สำคัญมีหลายสถาบัน เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง สถาบันเศรษฐกิจ สถาบันศิลปะและนันทนาการ สถาบันภาษาและการสื่อสาร สถาบันการคมนาคมขนส่ง สถาบันอนามัยและสาธารณสุข สถาบันวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

องค์การสังคมกับสถาบันสังคม เป็นโครงสร้างสังคมที่สำคัญและมีความเกี่ยวข้อง สัมพันธ์กันอย่างมาก สถาบันสังคมต่างๆ จึงมีลักษณะเป็นการสังคมองค์การหนึ่งด้วย

รูปที่ 11.1 แผนผังโครงสร้างของสังคม
(ที่มา : สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2532 หน้า 163)

องค์ประกอบของโครงสร้างทางสังคมเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมดำรงคงรูปอยู่ได้หรือไม่อย่างไร เพราะถ้าสังคมใดที่ประกอบด้วยกลุ่มคนที่รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบ มีการจัดระเบียบทางสังคมที่ดี สมาชิกแต่ละคนรู้จักหน้าที่ และปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง เหมาะสม ดีงาม ตลอดจนมีสถาบันหรือแบบแผนในการกระทำ เพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายปลายทางที่ดีเหมาะสม ก็ย่อมเป็นหลักประกันได้ว่า สังคมนั้นจะมีความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงต่อไป

หน้าที่ของสังคม

สังคมมนุษย์จะต้องทำหน้าที่เพื่อการดำรงคงอยู่ และเพื่อความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าของตัวมันเอง ดังต่อไปนี้

1. การรักษาสภาพทางชีวภาพของมนุษย์ เพื่อให้ชีวิตของมนุษย์อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมมีสืบเนื่องต่อกันโดยไม่ขาดสาย ดังนั้น สังคมจึงจะต้องให้บริการและสวัสดิการในด้านต่างๆ แก่สมาชิกในสังคม อาทิ การบริการทางการแพทย์ การอนามัย การสาธารณสุข ตลอดจนการป้องกันภัยจากสังคมภายนอกอื่นๆ เช่น จัดให้มีกำลังทหาร และอาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ

2. การผลิตสมาชิกใหม่ เนื่องจากองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของสังคม คือ มนุษย์ และมนุษย์ทุกคนจะต้องตายไปในที่สุด ดังนั้น สังคมจึงต้องทำหน้าที่ผลิตสมาชิกใหม่ขึ้นมาเพื่อทดแทนสมาชิกเก่าที่จะต้องตายไป การเพิ่มสมาชิกใหม่ให้กับสังคมอาจจะทำได้จากการที่สมาชิกในสังคมนั้น มีการสืบพันธุ์อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความต้องการทางเพศ หรือการอพยพของคนจากสังคมอื่นเข้ามาอยู่อาศัยในสังคมนั้น ก็นับว่าเป็นการผลิตสมาชิกให้กับสังคมเช่นกัน และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ สังคมจะต้องคำนึงถึงสภาวะการณ์ของสังคมต่อจำนวนของประชากรในสังคมนั้นด้วย เพื่อให้การเพิ่มสมาชิกเป็นไปด้วยความสมดุลและเอื้อประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด ซึ่งสภาวะการณ์ของแต่ละสังคมจะมีผลต่อภาวะของประชากรไม่เหมือนกัน บางสังคมมีอัตราการเพิ่มสมาชิกน้อย บางสังคมมีอัตราการเพิ่มสมาชิกพอดี และบางสังคมพบว่าอัตราการเพิ่มประชากรสูง ซึ่งแต่ละสังคมจะต้องดำเนินนโยบายทางประชากรแตกต่างกันไปด้วย

3. การผลิตและการแจกแจงสินค้าและบริการ สมาชิกในสังคมจะมีชีวิตอยู่ได้และมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี จำเป็นที่จะต้องอาศัยสิ่งที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคและบริการต่างๆ หลากอย่าง ฉะนั้น จึงเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สมาชิกทั้งหลายในสังคมนั้น จะต้อง

ดำเนินการออกไปยังหน่วยต่างๆ ของสังคมอย่างทั่วถึง และให้เพียงพอกับการตอบสนองความต้องการของสมาชิกทั้งหมดในสังคมนั้น

4. การอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ให้เรียนรู้ระเบียบทางสังคม (Socialization) เนื่องจากการดำรงชีวิตและการดำเนินชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและต้องฝึกฝนเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงจะสามารถปฏิบัติได้ ดังนั้น ในสังคมมนุษย์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรม โดยการอบรมสั่งสอนเพื่อให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้ และมีความสามารถในการที่จะปฏิบัติตามวัฒนธรรมที่มีอยู่ในสังคมนั้นๆ เพื่อการอยู่รอดของตนเองและการดำรงอยู่ของสังคม

5. การกำหนดระเบียบและการรักษาระเบียบกฎเกณฑ์เหล่านั้น ให้มีผลบังคับใช้ ความเป็นระเบียบของการรวมกันอยู่ของมนุษย์ในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยระเบียบกฎเกณฑ์และข้อบังคับต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติรวมกัน เพราะตามลักษณะธรรมชาติของมนุษย์นั้น แต่ละคนจะมีความคิดความรู้สึกและความต้องการแตกต่างกันไป ถ้าปล่อยให้แต่ละคนปฏิบัติไปตามอำเภอใจของตนเอง ความวุ่นวายยุ่งเหยิงก็จะเกิดขึ้น สังคมจึงต้องสร้างระเบียบกฎเกณฑ์และข้อบังคับเหล่านั้นผลบังคับใช้อย่างจริงจัง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคมจึงจะเกิดขึ้นได้

6. การสร้างความรู้สึกลำบาก และแรงจูงใจให้สมาชิกในสังคมเกิดความรู้สึกว่าเขาทั้งหลายเหล่านั้น ต่างก็มีความหมายและความสำคัญต่อการดำรงอยู่ และความเจริญรุ่งเรืองของสังคม เพราะถ้าสมาชิกในสังคมมีความคิดความรู้สึกอย่างนี้ ก็จะนำไปสู่การมีความรับผิดชอบและการปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบของแต่ละคนเหล่านั้นอย่างดีที่สุด ผลก็คือ สังคมจะเกิดความเจริญรุ่งเรืองและมั่นคงในที่สุด